Първа глава

Терминология. Демоцид

Изминалият XX век бе забележителен с появата на редица явления, които оставиха трайни последици в историята на Европа и в света. Някои – главно в областта на модерните технологии – бяха уникални и немалко от тях оформиха днешния свят по доста по-различен начин, отколкото се очакваше. Наред с многото положителни изобретения и нововъведения, които подобриха значително всекидневния живот на човечеството, се появиха ужаси, които либералният XIX век беше отрекъл и които не би трябвало да се срещат.

Напротив, по силата на линеарното развитие на прогреса – което се беше наложило като идеология на миналия век – човечеството би трябвало да върви към постоянно увеличаващо се благосъстояние в обстановка на траен мир и разбирателство.

В края на XX век обаче стана ясно, че изминаващият век ще остане в историята не само като век на небивал технически напредък и нови, полезни открития, но и на неописуеми страхотии. Европа – заедно с отвъдокеанските си рожби, главно САЩ – беше един от двигателите на нововъведенията и на чудесата в индустрията, но и на изумителни събития, също нейни създания.

Става въпрос, разбира се, за двете братоубийствени войни – Европейската от 1914 до 1918 г. и Втората световна 1939–1945 г., в които европейци избиваха други европейци. Както и за появата на режими на управление, които изглеждаха отдавна забравени, тъй като прогресът ги бе отрекъл. Но и двете свирепи войни и ужасите на тоталитарните режими станаха възможни поне до известна степен и благодарение на новите технически открития, а плъзването на човеконенавистната идеология на социализма-комунизма по света, овладяла с лудостта си някои от най-цивилизованите държави в Европа, се оказа също европейско откритие.

Отражението на войните върху развитието на човешките общества никога не е било пренебрегвано, но през миналия век за първи път се появиха нови способи за водене на война и оръжия за масово поразяване, които засягат не само жертвите на бойното поле (традиционно предимно мъже), но и цивилното население. Между тези жертви, особено през и след Втората световна война, жените, децата и старците не бяха пощадени.

Появиха се и явления на масово унищожение на гражданско (цивилно) население, извършвано от правителства на суверенни държави върху собствените си народи, които не бяха свързани с военни действия, нито биха могли да бъдат оправдани с външни фактори.

Двата геноцида – арменският през 1915–1916 г. и особено еврейският по време на Втората световна война – стреснаха човечеството главно със своите размери, тъй като прояви на геноцид са известни още от ранните години на човешкото развитие. Стана невъзможно да се пренебрегва геноцидът поне като демографски фактор, но от него се заинтересуваха не само учените. През годините след Втората световна война той бе официално и формално осъден от Организацията на обединените нации (ООН) и залегна като документ – конвенция, в международния правен мир.

Появиха се, израснаха и се наложиха като фактори в световното и европейското развитие идеологиите на социализма, от които германският и руският вариант се превърнаха в доминантна сила на миналия век. Става дума за националния социализъм на Адолф Хитлер и за болшевишкия социализъм на Ленин, Троцки и Сталин. Благодарение на победата на Съюзниците във Втората световна война, в която две социалистически страни воюваха докрай на живот и смърт, едната от социалистическите идеологии получи легитимен статут (съветската), докато другата (германската) – която загуби войната – бе компрометирана, всеобщо охулена и запратена в бунището на историята.

Съветският вид социализъм продължи да бъде реална и непосредствена (екзистенциална) заплаха за човечеството още почти половин век. Чак през 90-те години положението в Европа придобива що-годе сносен характер и нещата бавно, но сигурно започнаха да се завръщат към оригиналните си позиции. Но докато болшевизмът и социализмът в своите европейски показатели беше компрометиран, носителите му не получиха подобаващо отношение. Новият XXI век не може да се смята за имунизиран против упадъчните, фантастични и неприемливи гледища на социализма. Най-малкото понеже повече от една пета от населението на света продължава да живее под комунистически режими, а вероятно и поради този факт комунизмът досега не е бил обсъждан и анализиран със същата интензивност, с която бяха осъдени идеологията и действията на германските социалисти. [A]

Докато библиотечните полици са препълнени с книги относно войните, а войната също е една от важните теми в университетските курсове по история и политология, демоцидът почти изцяло липсва в печатните издания, както в големите медии, включително и в телевизионните и радиопредаванията.

[A] Общият брой на населението на Китай, Виетнам, Северна Корея, Лаос, Камбоджа и Куба възлиза на 1 535 189 души при население на света 7 591 638 души (статистика към февруари 2018 г.).

Очевидно е пълното игнориране и отричане на тези 262 000 000 души, убити от своите правителства, макар че общият им брой е повече от 6 пъти по-голям спрямо загиналите в боевете на всички войни през миналия век – освен Европейската (Първата) и Втората световна, тук се включват и жертвите от Корейската и Виетнамската война. Поставени глава до пета, труповете на тези нещастници (със средна височина 1,50 м) ще обиколят Земята 10 пъти!

През десетилетията се положиха много усилия да се избегне нова световна война и да се забранят ядрените оръжия, но експерти по стратегически анализи са изчислили приблизителния брой на жертви, ако избухне ядрена война между САЩ и СССР. Изчисленията им са за между 200 и 300 милиона. Но сякаш се забравя, че броят на жертвите на демоцида, извършен през миналия век, е 262 милиона. Като че ли светът вече е преживял ужасите на унищожителната ядрена война, но война, *водена от диктатори срещу собствените си народи!*

Всяко изследване на комунизма, в която и да е страна, трябва обезателно да разгледа международните аспекти на явлението. Особено след разпада на съветската империя през 1989–1991 г. Тогава това явление започна да получава все по-голямо внимание от страна на изследователите по света, главно на хуманитаристи: социолози, историци, политолози, икономисти и демографи. Въведоха се и продължават да се въвеждат нови понятия за обозначаване на различните случаи, които подлежат на изследвания и анализ.

Невъзможно е да се пристъпи към обоснован, научно издържан и достоверен анализ, без предварително да се съгласува терминологията, въведена при изучаването на новите явления. В тази връзка особено внушителна работа се върши от учените в САЩ и отчасти в Канада и Австралия. Като изключим Великобритания, в това отношение Европа изостава и изследователите ѝ са принудени да се съобразяват с научните подходи, появили се в процеса на изследванията, дело на анализаторите отвън океана. Те въведоха и подходяща терминология.

Интересно е защо европейският континент, в който се роди комунизмът и където европейски народи понесоха страхотни жертви, до такава степен се е дезинтересирал, че е изоставил анализа на този европейски феномен в ръцете на извъневропейски изследователи.

Защо учените от Европа, с малки изключения, не забелязаха и продължават да не обръщат внимание на комунистическите зверства и досега отказват да съзрат, изследват и анализират фактите, свързани с комунизма, този, до голяма степен, европейски феномен? Особено на фона на огромната работа, която европейски изследователи извършиха за изясняване и анализ на Холокоста, също причинен от европейци и също срещу граждани на европейски страни. Защо все още Европа не забелязва случилата се гигантска катастрофа и сякаш досега страни от разглеждането на феномена „комунизъм"?

Медиите, включително и интернет сайтовете, концентрират вниманието си изключително и само върху Холокоста, при почти пълно изключване на случаите на демоцид. Това е обяснимо, тъй като Холокостът е също европейско явление, и то от такъв характер, че продължава – съвсем оправдано – да тревожи колективното европейско съзнание, но не обяснява отказа от разследване на демоцида.

В книгата на професор Рамел „Демоцид: нацистки геноцид и масови убийства" (*Democide: Nazi Genocide and Mass Murder*) авторът изчислява, че по време на Холокоста са загинали 5 291 000 евреи. Те са част от германския националсоциалистически демоцид, чиито жертви се изчисляват общо на 20 946 000 души, в това число поляци, украинци, руснаци, французи, чехи, италианци и др. Но дори и това число бледнее в сравнение с броя на убитите по време на комунизма – 148 000 000.

Това, което се случи през XX век, и по-специално масовите убийства, извършени от комунистически и социалистически режими (в СССР от 1917 до 1991 г., а в Германия от 1933 до 1945 г.), би трябвало да компрометира напълно социализма/комунизма. Действията на съветските комунисти, ако не след 1945 г., то поне след 1990 г. вече не са в състояние да бъдат разграничавани от действията на своите германски колеги. И въпреки това събитията около разпадането на съветския лагер завариха изследователите неподготвени. Или не желаещи да видят, опишат, изследват и анализират случилото се.

Важен недостатък е липсата на научен подход и методология и създаването и използването на терминология, която да е ясна, точна и акуратна, за да постави научното изследване не само в рамките на отделната държава или даден период от съществуването ѝ . Освен тези териториални и времеви характеристики е нужен работен инструмент за анализа на аналогични случаи в други страни и в друго, различно време. Особено значение получават понятията, свързани с извършените масови убийства, които изобилствта през миналия XX век. Тук накратко ще бъдат представени синтезирани разработки на необходимите понятия, без които по-нататъшна дискусия би била неясна и объркваща. Някои от тези понятия са известни – геноцид и политицид, – други са нови: демоцид и мортакрация.

Геноцид: преднамерено убийство от страна на държавата на хора поради тяхната раса, религия, етническа принадлежност, националност или език (неотменими – indelible (англ.) – качества на принадлежност към известна група). Не включва убийства на хора поради политическите им разбирания, политическа дейност, членуване в партия или идеология. Тези убийства са демоцид.

Демоцид: преднамерени убийства от страна на държавата по каквато и да е причина. Геноцидът е вид демоцид, но демоцидът не е непременно геноцид, както например демоцидът на Червените кхмери в Камбоджа или този на болшевиките в СССР.

Политицид: убийството на човек или на група хора от властта (държавата, управлението) заради политическите им различия или по политически причини.

Демокрация: има две значения. Първото е процедурна демокрация с редовно провеждани открити и честни състезания за водачество, почти пълни избирателни права и тайно гласуване. Другото значение е на процедурна демокрация, която гарантира човешките права на своите граждани. Това е либералната демокрация.

Демократичен мир: това е мирът вътре в демократично свободните страни и между тях. Широкото разбиране за мира трябва да включва отсъствието на война, минимално насилие и наличие на човешка сигурност. Това не е „или-или" концепция, а продължителен процес, който приема различни форми на демократичен мир.

Правителство: институцията или личността, която монополизира властта върху определена територия и население. Това не се ограничава само до национални държави, но включва управление на банди, племена, кланове и някои терористични групи.

Човешки права: правото на живот и свобода е основно, безусловно и първостепенно. Но също правото на свобода на словото, религията, организирането и равенството пред закона. Това са основните права. Други организации, включително ООН, добавят към тези основни права социално-културни и икономически права, като храна, работа, справедливо заплащане, социално равенство и др.

Човешка сигурност: свобода от обществено и политическо насилие, а според определението на ООН и икономическа сигурност и осигурен достъп до храна, добро здраве и сигурна и защитена околна среда.

Мортакрация: управление, което извършва многомащабен и продължителен демоцид, обяснено в следващите страници .

Убийство: преднамерено отнемане на живот, с изключение при самозащита, в боеве във време на война или като следствие на честен и открит съдебен и конституционен процес, например при съдебна екзекуция.

Изброените по-горе дефиниции са предложени и въведени от американския професор Рудолф Дж. Рамел и са приети от повечето изследователи. Някои учени коригират – стесняват или разширяват – тези определения. За да бъдат разбрани и осмислени, е необходимо да бъдат поставени в перспектива и на своето историческо място.

Според Барбара Харф, Тед Р. Гар и Стивън Пинкър понятието „политицид" покрива поне три отделни случая:

1. Убийства на група хора заради техните политически или идеологически схващания. Понеже Конвенцията на Обединените народи за предотвратяване и наказание на престъплението геноцид (КПНГ) покрива

само преднамереното физическо унищожение на национални, етнически, расови и религиозни групи, социолозите Барбара Харф (Barbara Harff) и Тед Р. Гар (Ted R. Gurr) употребяват термина *политицид* за обозначаване на убийството на групи хора, които са нарочени/подложени на унищожение не защото споделят етнически или колективни характеристики – като групите, покрити от КПНГ, – но заради

тяхната йерархична позиция или опозиция спрямо режима и доминиращи групи.

2. Политическо самоубийство. Действие, което окончателно разрушава нечия политическа кариера. Пример от вестника:

Андонов по средата на речта си извърши политическо самоубийство.

Андонов вероятно е изрекъл думи, които не е следвало да употреби или ги е употребил по неподходящ начин. И грешката му е била толкова груба, шокираща и неизвиняема, че с речта си той сам е поставил край на политическата си кариера или живот.

3. Разрушаване на политически субект. Систематичен опит да се извърши унищожението на независим политически и обществен субект, например разрушаването на системата на апартейд в Южна Африка. Израелският социолог Барух Кимърлинг (Baruch Kimmerling) използва това определение в книгата си *„Политицид: войната на Шарон срещу палестинците"* и в други свои статии. Той определя

политицида на палестинския народ (като) постепенен, но систематичен опит да се извърши унищожението му като независим политически и обществен субект.

Той вярва, че този опит присъства през цялата конфронтация на Израел с палестинците, но е епитомизиран от мислите и действията на Ариел Шарон.

Политицид (Politicide) като кратка и ясна дефиниция е бил определян и като

Постепенен, но систематичен опит да бъде ликвидирано някое независимо политическо тяло.

Определението на геноцид и политицид според Звеното за проучване на политическа нестабилност (ЗППН) (*Political Instability Task Force – PITF*) е малко по-различно. При техните матрици господстваща група, *различна* от правителство, може да извършва политицид. Прави се разлика между държавен терор и политицид. Освен това има разлика между акт на геноцид и такъв на политицид, като първият се дължи на етническа или религиозна принад-

лежност на жертвите, докато вторият е мотивиран от политическа опозиция на доминиращата власт. Друга важна разлика се прави между геноцид/политицид и държавен терор или репресия.

При геноцидите групата-жертва се определя главно по своите общи и неотменими (етноезични, расови, религиозни) характеристики. При политицидите тези групи се дефинират предимно според тяхната политическа опозиция спрямо режима или властващите групи. Жертвите на политицид не притежават непременно неотменими характеристики.

Геноцидът и политицидът се различават от държавна репресия или терор. В случаите на държавен терор управляващите преследват или екзекутират няколко членове на подобна група по начини, които имат за цел да тероризират мнозинството от групата и да я приведат в състояние на пасивност или сътрудничество. А в случаи на геноцид и политицид властимащите ликвидират физически достатъчно (не непременно всички) членове на набелязаната група, така че тя да не бъде повече в състояние да представлява възможна заплаха за управлението им или техните интереси.

На 9 декември 1948 г. геноцидът получава международен правен статус и е обявен за престъпление с гласуваната

Конвенция на Обединените народи за предотвратяване и наказание на престъплението геноцид (КПНГ).

Конвенцията – приета след второ гласуване – покрива само преднамереното физическо унищожение на национални, етнически, расови и религиозни групи и не се отнася към масовите убийства на политическа, класова или друга обществена основа. Първата редакция на резолюцията е включвала защитата и на политически преследвани и унищожени групи, но е била отхвърлена поради несъгласието на някои държави, главно СССР, които са възразили срещу ненужните ограничения на правата им да потушават вътрешни безредици, фактически да убиват политическите си врагове.

Въпреки че терминът *геноцид* получи гражданство и бе въведен в широка употреба през XX век, престъплението геноцид не е ново, нито пък самото действие геноцид се е появило с турските репресии срещу арменците или германските срещу евреите. Съществуват немалко исторически аналози.

Един от най-ранните примери е описан в разрушаването на Мелос в 416 г. пр.Хр. от армията на Атина. По време на Пелопонеската война атинянините са обсадили малкия остров Мелос и след като обитателите са се предали, всички мъже са били избити, а жените и децата са били поробени. Макар и малък по размер и население, остров Мелос е имал своя самостоятелна държавна структура и уникална култура, които са изчезнали от света след унищожението на населението му.

Вторият – и много по-добре известен – случай на геноцид е унищожението на Картаген от римляните в 146 г. пр.Хр. Жителите му са били избивани от римските легионери къща по къща, градът е бил опожарен и след десетдневни пожари е бил буквално разрушаван, включително и основите на сградите в града по изричното нареждане на Рим. Според френския историк Бродел (Braudel) населението на Картаген е около 100 000 души, докато американецът Лойд (Christopher Lloyd) допуска около 200 000 жители. Оцелелите – може би около 30 000–50 000 души – са били продадени като роби.

Картаген е бил модерен, добре развит град-държава с финикийско население. За разлика от Рим, те са предпочитали търговията пред войната, но и тяхната уникална култура, традиции и постижения са безвъзвратно загубени за човечеството. Трябва да се отбележи, че масовите убийства на жителите на Картаген не са представлявали т.нар. косвени жертви (collateral damage) според новоизкования евфемизъм. Рим е възнамерявал – и го е сторил – да не остави камък върху камък от Картаген: Carthago delenda est!, според римския политик Катон Стари. Рим се е постарал не само да разруши Картаген из основи, но и да не остави и следа от населението му.

Както впрочем безвъзвратно и за съжаление са изчезнали цивилизациите в Средна и Южна Америка – маи, ацтеки, инки, олмеки, толтеки, сапотеки и всички други местни държави, държавици и племена, които през Късното средновековие са се изпречили на пътя на европейските конквистадори. Само по щастлива случайност – дължаща се главно на хуманните изисквания на съвременността – успя да се запази камбоджанската култура от невиждано свирепия опит да бъде унищожена от страна на камбоджанците, членове на Червените кхмери, местна издънка на марксизма-ленинизма – именно камбоджанци, а не завоеватели като Рим, Атина или Испания например.

Терминът *геноцид* произлиза от „гено“ (старогръцки *γενο* означава род, племе) и „цид“ (латински *caedere* означава убивам). С наставката „цид“ окончават редица термини, особено получили гражданственост през миналия XX век Примери, използвани широко и на български: освен геноцид напоследък суицид за самоубийство, хомицид за убийство и пестицид за унищожаване на вредители. По-отдавна са сполучливите български еквиваленти братоубийство (фратрицид) и отцеубийство (патрицид). Тепърва навлизат в употреба на български *демоцид, тираницид, етноцид, класицид, политицид, реджицид* (цареубийство), *парицид* (убийство на близък роднина), *андроцид* (убийство на мъже/момчета), *инфантицид* (убийство на дете до 12 месеца), *маритицид и юксорицид* (убийство на съпруг, респективно съпруга).

Геноцидът трябва да включва два доказуеми елемента: недвусмислено **намерение** за извършване на деянието и извършено **унищожение** на набелязаната уникална група. Самият термин *геноцид* се появява през 30-те години на миналия век от полския юрист Рафаел Лемкин, който го определя като

координиран план от действия, имащи за цел разрушаването на съществените основи в живота на национални групи, целейки тяхното унищожение.

Някои учени – Жак Семелен и Майкъл Ман (Jacques Semelin and Michael Mann) – твърдят, че „престъпление против човечеството" е по-сполучлив термин от геноцид или политицид, когато се отнася за насилията на комунистическите режими. Майкъл Ман въвежда употребата на „класицид" за обозначаване на „преднамерено масово убийство на цяла обществена класа".

Значителна пречка за установяване на броя на жертвите при случаите на геноцид, демоцид, политицид и други масови убийства е мъчният достъп до достоверни доказателства. Много от извършителите правят всичко възможно, за да скрият истинския брой на жертвите или просто не държат сметка. По тази причина пресмятането на броя на смъртните случаи не е прецизно и е със значителни промеждутъци на увереност. Учените все още оспорват броя на жертвите на Холокоста, най-значителния случай на геноцид в световната история, който е и най-добре документиран. Арменският геноцид също е отричан или омаловажаван. Споменавани причини (извинения, оправдания) за това са военновременните обстоятелства съответно в Европейската и Втората световна война.

Конвенцията за предотвратяване и наказание на престъплението геноцид, приета от ООН през 1948 г., освен че представлява международноправна норма, задължителна за страните, които са я подписали, под една или друга форма е залегнала в правните системи на повечето държави – членки на ООН. Някои от тях са отишли даже по-далеч в собственото си законодателство, като са разширили понятието „геноцид" и върху масови убийства от друг характер.

Френското определение на геноцид в законодателната система на Франция е добър пример. Новият френски наказателен кодекс от 23 юли 1992 г. определя (и преследва и наказва) геноцида като:

действие в изпълнение на конкретен план, насочен към цялостно или частично унищожение на една национална, етническа, расова или религиозна група, или група, определена според ***друг*** *произволен критерий.*

Значи геноцидът невинаги се отнася към група с присъщи (неделими, неотменими) характеристики, както в случая с арменци и евреи, а може да се отнася и до политически или социални групи. Разширено е също и действието на известните „престъпления против човечеството":

Депортирането, поръчването или масовата и системна практика на общи екзекуции, на арести на хора, последвани от изчезването им; на мъчение или нехуманни действия, инспирирани от политически, философски, расови или религиозни мотиви и организирани срещу група от цивилното население.

В българското законодателство геноцидът е обявен за престъпление и фигурира в Наказателния кодекс на България още от 1975 г. [A] Под геноцид се разбира и преследва всеки:

Чл. 416. (1) Който с цел да унищожи изцяло или отчасти определена национална, етническа, расова или религиозна група:

а) причини смърт, тежка телесна повреда или постоянно разстройство на съзнанието на лице, принадлежащо към такава група;

б) постави групата в такива условия на живот, които водят към нейното пълно или частично физическо унищожение;

в) предприема мерки, насочени към възпрепятстване раждаемостта сред такава група;

г) (изм. ДВ, бр. 153 от 1998 г.) насилствено предава деца от една група към друга, се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години или с доживотен затвор без замяна.

(2) (пред. чл. 417, ДВ, бр. 95 от 1975 г.) Който извърши приготовление към геноцид, се наказва с лишаване от свобода от две до осем години.

(3) (пред. чл. 418, ДВ, бр. 95 от 1975 г.) Който явно и пряко подбужда към геноцид, се наказва с лишаване от свобода от една до осем години. [B]

Години наред след популяризирането на понятието *геноцид* учените забелязаха неговото ерозиране като точно и прецизно обозначаване на едно конкретно явление. Правното определение на геноцида се прехвърли върху други форми на масово унищожение, а се появиха и противоречия, засягащи същността му. Не говорим за отричане или омаловажаване на случилото се, макар че подобни опити не са редки. Става въпрос за неточното и неправилно обозначаване на масовите убийства, вършени по държавна поръчка през последните сто и повече години – годините на европейския колониализъм през революциите и войните на миналия век до наши дни, – като прояви на геноцид.

От научна гледна точка това е съвършено неприемливо, понеже създава объркване и семантични проблеми, да не говорим за възможностите за злоупотреба с вече заложени правила в международното право. А определението на геноцида е много просто и ясно: то е

унищожение изцяло или отчасти на определена ***национална, етническа, расова или религиозна група.***

[A] Вж. Наказателен кодекс, Глава четиринадесета. ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПРОТИВ МИРА И ЧОВЕЧЕСТВОТО. Раздел III. Унищожаване на групи от населението (геноцид) и апартейд (загл. доп. – ДВ, бр. 95 от 1975 г.). https://lex.bg/bg/laws/ldoc/1589654529.

[B] Пак там. Вж. също двата сайта в интернет: http://www.paragraf22.com/pravo/kodeksi/parts/nk6.html и: http://accinfo.persof.com/v2/view.php?c=3&item=199.

Проблемът се състои също и в това, че случаите на геноцид и неговите мащаби буквално бледнеят пред видовете, формите и размерите на случаи на масово унищожение по причини, **различни** от залегналите в Конвенцията. Докато арменският геноцид се изчислява на 1 500 000 души, а еврейският Холокост на шест милиона (спорни цифри дори между учените, занимаващи се с тези проблеми), само за миналото столетие броят на хората в целия свят, убити от своите правителства по **други** причини, са повече от 260 милиона. От 1900 до 1999 г. общият брой на жертвите е 262 милиона (вж. таблицата по-долу). За сравнение загиналите във войни – международни и граждански – за същия период е „само" 38 милиона. Това е вече фактор от голяма величина, и то не само в демографски аспект.

Изследванията върху проблемите, свързани с масовите убийства, Холокоста и различните форми на насилие, макар и не нови или неизвестни от историята, в XX век получиха особено значение. Убийствата от този характер не могат да бъдат свързани с геноцид, понеже не са извършени по *„национални, етнически, расови или религиозни"* причини. Въпреки това в обикновения език жертвите на тези убийства някак си са възприемани като жертви на геноцид. А те не са! Точно тази неяснота и объркаността наложи уточняване на терминологията.

Необходимо бе въвеждането на понятия, които да отговарят колкото се може по-прецизно на събитията, подлежащи на разглеждане и анализ по научен начин. Още повече че Холокостът, който представи релефно ужаса на масовите убийства в XX век, при по-задълбочен поглед и анализ се оказва част от по-големия проблем. Много от тези масови убийства (повечето, всички?) се наричаха и още продължават неточно да се наричат геноцид. Това не трябва да се допуска – поне в областта на науката, – понеже точни и ясни определения са напълно необходими за уточняване на самите понятия и за разбирането на процеси, които може би изглеждат свързани, но не са непременно такива:

> *Невъзможно е да се отдели езикът от науката, нито науката от езика, понеже всяка естествена или обществена наука винаги е свързана с три неща: последователност на явленията, които са предмет на науката, абстрактните понятия, които изявяват тези явления, и думите, чрез които понятията се изразяват.*[A]

Терминът „ДЕМОЦИД" изглежда по-ясен, прегледен и по-прецизен, ако се съгласим с него да наречем всички убити по нареждане на собствените

[A] Антоан Лоран Лавоазие (Antoine-Laurent de Lavoisier), 1789. Бележитият учен химик се е занимавал и с проблемите на номенклатурата в научните понятия. Той е бил гилотиниран по време на Френската революция на 8 май 1794 г.

си правителства по каквито и да е причини. Терминът „ГЕНОЦИД" ще бъде запазен в оригиналното му определение, още повече че според споменатата Конвенция геноцидът включва не само убийства.

С това уточнение демоцидът заема своето важно място като значителен обществен, политически и демографски фактор и създава възможности да бъде научно анализиран и обяснен. Нека повторим: за разлика от геноцида, чиито жертви са дискриминационно пробирани по специфично уточнени показатели, т.нар. присъщи, свойствени, неотменяеми (indelible) качества, демоцидът се проявява, когато правителството на една държава убива част от своя народ по каквито и да е причини[A]. По този начин геноцидът, който също е причинен с правителствено решение, е включен в демоцида, но не и обратното.

Примери за масов демоцид са главно, но не единствено, жертвите, причинени през миналия век от комунистическите режими в Европа и Азия, както и до края на Втората световна война, когато са унищожени части от колонизираните народи в Африка и Азия от европейските им поробители, което не е извършено по четирите признака, определящи геноцида.

Не се говори за демоцид по време на военни действия, освен когато военното положение се използва за масови убийства по други, невоенни съображения и не на бойното поле. Груповото изтребление на сърби, евреи и цигани, поданици и граждани на хърватското усташко правителство (1941–1945), както и ликвидирането на хървати (усташи или не) от сърби (привърженици на Тито или на довоенното кралско правителство, партизани или четници) по същото време или след края на Втората световна война са прояви на геноцид.

Масовите убийства на цивилно население, извършени главно от сърби по време на войните при разпадането на Югославия – специално убийствата в Босна (7000–8000 души в Сребреница), – са също прояви на геноцид, понеже имат ясно изразен етнически и религиозен компонент.

Спорни или неясни са случаите на съдебно преследване, осъждане и екзекутиране на противници на управляващите, които понякога са обвинени в шпионаж или предателство, престъпления, които са подсъдни при всички обстоятелства навсякъде, освен когато – както често се случва в комунистическите страни – подобни обвинения са неправилно приписвани или фалшифицирани.

Най-яркият пример за масов демоцид е ликвидирането на милиони граждани в страните, които попаднаха под властта на комунистическите

[A] Би могло да се спори дали четирите признака на геноцида, посочени в Конвенцията, са действително „indelible", понеже поне религията като че ли не принадлежи към тях, но това е тънкост, която е по-добре да бъде оставена в ръцете на юристи.

партии след 1917 г. – в Русия, а по-късно и в редица държави от Европа и Азия. Постепенно комунистическият демоцид плъзна и към континентите на Африка и Южна Америка. Повече от половината (56,6%, или 148 290 000) от споменатите 262 милиона жертви на демоцид в света от 1900 до 1999 г. са дадени от гражданите на различните комунистически държави. Най-големите (мегапрестъпниците) в това отношение са:

Китай (на Мао) – 76,7 милиона;
СССР – 61,9 милиона, от тях 43 милиона са свързани с името на Сталин;
Камбоджа (Червени кхмери, Партизани и Самрин) – 2 627 000;
Виетнам – 1 670 000;
Северна Корея – 1 663 000;
Титова Югославия – 1 072 000.

Не са малко жертвите в Източна и Средна Европа („средни цифри"):
Румъния – 435 000;
България – 222 000;
Албания – 100 000;
Източна Германия – 70 000;
Чехословакия – 65 000;
Унгария – 27 000;
Полша – 22 000 [A].

[A] Всички изброени цифри и статистически данни, свързани с демоцида, са посочени в трудовете на професор Р. Дж. Рамел, американски политолог, който е посветил почти цялото си научно творчество на изследвания върху демоцида. Той е най-известният негов теоретик и фактически въвежда термина „демоцид" в научна употреба. Вж. R. J. Rummel, *Death by Government*. New Brunswick, N. J., 1994 и особено труда му *Statistics of Democide,* Charlotteville, Va., 1997. Горните статистически данни са извлечени от там, вж. Таблица I. Вж. също G. W. Scully, *Democide and Genocide as Rent-seeking Activities* in *Public Choice*. Netherlands, vol. 93, number 1–2, October, 1997. Вж. също сайта в интернет: http://www.hawaii.edu/powerkills/COM.TAB1.GIF.

Сравнително новият сайт в интернет „Музей на комунизма" (globalmuseumoncommunism.org) посочва същите цифри както професор Рамел, с тази разлика, че жертвите в Полша са дадени като 2 милиона (вероятно това е общата цифра на загиналите в Полша през Втората световна война). Общият брой на жертвите на комунизма в света е даден като 100 милиона. Вж. също St. Courtois, ed. Le livre noir du communisme: Crimes, terreur, repression. Paris, 1997. За Източна Европа вж. Part III L'Autre Europe: Victime du communisme. Статистическите данни на Ст. Куртоа и неговите сътрудници са почти същите като тези на професор Рамел. За Източна Европа Рамел посочва общо 991 000 жертви, а Куртоа – 1 милион. Според Куртоа жертвите на комунизма са сто милиона.

КОМУНИСТИЧЕСКИЯТ ДЕМОЦИД 1900–1987

Държави/режими/групи	години	демоцид (в хиляди)		
		ниско	средно	високо
Албания	1944–1987	25	100	150
Ангола	1975–1987	100	125	200
Афганистан	1978–1987	62	228	703
България	1944–1987	172	222	322
Виетнам	1945–1987	721	1670	3664
Гватемала (Ком. групи)	1954–1987	8	14	23
Германия (Източна)	1948–1987	70	70	70
Гърция (ЕЛАС)	1946–1949	14	20	25
Ел Салвадор (Парт.)	1979–1987	1	1	1
Етиопия (Комунист.)	1974–1987	236	725	1285
Етиопия (Еритрея)	1974–1987	2	2	2
Индонезия (Ком. групи)	1948–1948	2	2	2
Йемен, Южен	1967–1987	1	1	1
Камбоджа(Черв. кхмери)	1975–1979	635	2035	3035
Камбоджа (Партизани)	1968–1987	222	362	462
Камбоджа (Самрин)	1979–1987	68	230	383
Китай (Ком. групи)	1923–1949	1838	3466	11 692
Китай (КНР)	1949–1987	5999	73 236	102 671
Корея (Северна)	1948–1987	710	1663	3549
Куба (Кастро)	1959–1987	35	73	141
Куба (Партизани)	1952–1959	0	1	1
Лаос (Нар. реп.)	1975–1987	46	56	70
Лаос (Патет Лао)	1960–1975	33	38	55
Малая (Ком. групи)	1946–1951	3	3	3
Мозамбик	1975–1987	153	198	350
Мозамбик (Фрелимо)	1964–1975	3	3	3
Монголия	1926–1987	35	100	200
Никарагуа (Сандинисти)	1979–1987	4	5	7
Перу (Сендеро Луминосо)	1980–1987	2	4	5
Полша	1948–1987	10	22	54
Румъния	1948–1987	245	435	920
СССР	1917–1987	28 326	61 911	126 891
Унгария	1948–1987	27	27	27
Филипините (Ком. групи)	1972–1986	5	5	5
Чехословакия	1948–1968	24	65	181
Югославия (Партизани)	1941–1944	50	100	150
Югославия (Тито)	1944–1987	585	1072	2130
Общ брой		40 472	148 290	259 433

В тази нерадостна статистика е включена и България и затова смятаме, че комунистическият демоцид в страната е може би основен фактор в демографското ѝ развитие през последните 74 години, както и в бъдеще. [A] От значение са не само непосредствените последици от този демоцид, но и отражението му в бъдещето, както и прехвърлянето на наследството му върху следващите поколения.

Номиналното падане от власт на комунистическите режими в европейските и някои азиатски страни след 1989 г. прекрати позорната практика в тези държави, но не трябва да се забравя, че огромни маси от хора останаха под комунистическа власт. Китай, Виетнам, Лаос, Камбоджа, Северна Корея и Куба имат общо население над един и половина милиарда и са подложени на демоцид или заплаха от него дори и в момента, през 2018 г. Демоцидът, както и геноцидът съвсем не са потънали в забрава, още по-малко представляват само лоши спомени от миналото, понеже случаи на масово изтребление по расови, етнически или политически причини се срещат и сега главно в Азия, Африка и Южна Америка. Историците подозират, че тези тенденции ще продължават и в бъдеще.

Демографските последици от господството на комунизма се открояват доста ясно в изследванията на ООН, свързани със световното население и резюмирани в таблицата, поместена по-долу. Очертава се продължаващото въздействие на комунистическия демоцид върху живота на народите, които бяха попаднали под властта на комунистически режими дори дълги години след като господството им номинално изчезна. Оказва се, че вредите и загубите, причинени върху демографското развитие, не намаляват, а се увеличават.

[A] Трябва да се има предвид, че изброените цифри относно демоцида в България, както и в другите бивши комунистически страни, са средностатистически. За всички изброени страни са дадени (в трудовете на професор Рамел) три величини: висока, средна и ниска. За България високата цифра е 322 000, а ниската – 172 000. Цифрите са, разбира се, приблизителни, понеже архивни документи, засягащи престъпленията на комунизма, липсват или са трудно достъпни. Има малка вероятност да се узнаят абсолютно точните цифри на жертвите по страни, години, пол, възраст и други разбивки. Известно е, че въпреки наличието на огромна литература и архивни документи, свързани с Холокоста например, учените все още спорят върху общия брой на жертвите. Подобни обстоятелства не са новост за науката, където изследователите, работейки с непълна документация, все пак успяват да се справят с наличните данни, а техните проучвания обикновено се потвърждават там, където има възможност да се надникне в скритите документи. Президентската комисия за анализа на комунистическата диктатура в Румъния (да, там има такава!) е дала приблизителната цифра за жертвите между 500 000 и два милиона (при Рамел – 245 000 – 435 000 – 920 000). Тъй като в България липсва каквато и да е официална статистика, твърде е възможно, когато архивите се отворят, жертвите да се окажат повече от 222 000 (средното число).

Широката публика (когато е заинтересувана) се занимава главно с началния демоцид и повечето дискусии (когато въобще има такива) се съсредоточават върху броя на жертвите на комунизма, без да се обръща внимание на заложените бомби със закъснител в обществото, които избухват всекидневно и ще продължават да го взривяват още дълги години. Не се знае със сигурност колко ще продължат тези неприятни последици, но не е невъзможно да се допусне, че ще траят не по-малко от годините, през които страната е била под комунистическа власт. За България това означава, че след 1991 й трябват 47 години, което води до 2038 г. Обаче таблицата (на следващата страница) стига до 2050 г., а е доста вероятно заложените тенденции да продължат и след това.

Допълнителна опасност се крие във възможността от рецидиви. Комунистическите партии в някои европейски страни – главно в Средна и Източна Европа – може би са загубили властта, но са живи и здрави, силни и бодри. Комунизмът като идеология е жизнен и ще продължава да опива народите още дълго време. Там където той забуксува и се провали, беше в икономическата сфера, понеже комунистическите режими не можаха да се справят с новата техническа революция от 80-те години, която ги помете.

Тези страни и досега не могат да произвеждат компютри, дори чипове или мобилни телефони, нито дигитална технология. Силата на интернет и другите информационни технологии им е чужда и изоставането им може би е невъзвратимо. Тези забележки се отнасят в пълна степен и за държавите, в които комунизмът е на власт, включително Китай, който набира сили и в същото време изостава от съвременността. Но режимът му продължава да е заплаха за собствения му народ. И не само за него.

В таблица по-долу се изброяват двадесетте страни с най-голямо очаквано намаление на населението им през бъдещите 35 години. ***България е шампион, тя е на първо място***. Но това, което веднага се вижда и е от значение за нашия анализ, е, че от тези двадесет страни **ШЕСТНАДЕСЕТ** са държави, в които управляваха комунисти.

Не е пресилено да се твърди, че комунизмът е бил и все още е фактор в продължаващия демоцид върху собствените си народи. Може би и най-главният. На сегашен и бъдещ демографски демоцид са подложени еднакво православни и католически страни, както и протестантски. Дори и мюсюлмански (Босна и Херцеговина). Религията не е фактор.

Никарагуа, Венецуела и Боливия не са в таблицата, те са още новобранци, но има вероятност – отчитайки тенденциите – след десетина години и те да бъдат включени в надпреварата коя страна да загуби повече население. До 2009 г. Куба беше в таблицата на 20-те страни, сега е изместена надолу. За Северна Корея липсват достоверни данни, а Лаос и Камбоджа дори не

попадат в статистиките. В Камбоджа (сегашна Кампучия) кланетата са били невероятни: повече от 2 600 000 изтребени при население, броящо не повече от седем милиона, и то само от април 1975 до декември 1978 г. Там шансът за оживяване на всеки камбоджанец е бил не повече от две към едно.

Изводите са ясни: **комунизмът убива, убива много, убива жестоко и убива и от разстояние.** Той убива и собствените си: българските комунисти страдат еднакво с всички други българи, те са едновременно палачи и жертви.

Таблица на двадесетте страни в света с най-голямо проектирано намаление на населението от 2015 до 2050 г. (среден вариант) [A]

Страна	2015, хил. души	2050, хил. души	Намаление, хил. души	Намаление, проценти
България	7150	5154	–1996	–27,9
Румъния	19 511	15 207	–4305	–22,1
Украйна	44 824	35 117	–9707	–21,7
Молдова	4069	3243	–826	–20,3
Босна и Херцеговина	3810	3069	–742	–19,5
Латвия	1971	1593	–377	–19,1
Литва	2878	2375	–503	–17,5
Сърбия	8851	7331	–1520	–17,2
Хърватия	4240	3554	–686	–16,2
Унгария	9855	8318	–1537	–15,6
Япония	126 574	107 411	–19 162	–15,1
Беларус	9496	8125	–1371	–14,4
Полша	38 612	33 136	–5475	–14,2
Естония	1313	1129	–184	–14,0
Грузия	4000	3483	–517	–12,9
Гърция	10 955	9705	–1249	–11,4
Други страни	23 381	20 778	–2603	–11,1
Португалия	10 350	9216	–1134	–11,0
Руска федерация	143 457	128 599	–14 858	–10,4
Словакия	5426	4892	–534	–9,8

[A] Източник: Отдел за икономически и социални проблеми към ООН. Раздел население (2015). Предвиждания за световното население. Ревизия 2015 г. Ню Йорк, ООН, с. 26, Таблица S5. Някои от числата не съвпадат, но сме запазили оригиналните цифри.

Както се вижда, в таблицата са включени 20 държави. 16 от тях са бивши социалистически държави, останалите са Япония, Гърция, Португалия и сбор от „други страни". Първите 10 са бивши социалистически, а от първите 15 само една НЕ е бивша социалистическа страна. Ако разгледаме разширената таблица на изследването, включваща 43 страни, от тях 24 са бивши или настоящи социалистически страни. България – както и в таблицата от 2009 г. от същия извор – е неоспорим шампион по намаление на населението.

Според изследователите причините за масовите убийства (демоцидът като обобщаващо понятие включва геноцида) спадат към следните три главни раздела:

1. **Групова обособеност, обществена несправедливост и дехуманизация.** Според тази теория демоцидът става предвидим, когато в една страна се появи значителна групова обособеност, съпроводена с усещане за несправедливост между отделните групи. Последната важна съставка се появява с дехуманизацията на групата-жертва. Тази теория се свързва със социолога Лио Купър (Leo Cooper), който е извършил едни от ранните изследвания в областта на сравнителния геноцид.

2. **Национална криза.** Катастрофални събития като война, стопанска депресия или революция предизвикват геноцид или други видове масови убийства. Тази връзка на събития се предизвиква от теорията за изкупителната жертва или теорията за възможност от политическо действие. Според първата теория специфична група се нарочва като причина за кризата и изходът е унищожението ѝ. Втората теория обаче твърди, че кризата просто създава възможност за друга група да укрепи властта си.

3. **Могъщество на властта.** Тази теория се дължи главно на Рудолф Рамел и е известна като „принцип на мощта". Според него:

   колкото повече мощ има едно управление, толкова повече то може да действа произволно, според желанията и капризите на елита, може да води война срещу други и да убива чужди или собствени субекти. Колкото по-ограничена е властта на управлението, толкова по-малко агресивно ще бъде.

Важен извод от тази теория е, че от авторитарните режими много повече и по-често се очаква да прибягнат към демоцид, отколкото демократичните.

През 2006 г. професор Рамел въведе в употреба нов термин – „мортацид", с който обозначава жертвите на „мортакрациите". Определението му за мортакрация е режим, който прилага както демоцид, така и мортацид.

„Морт" (*mort*) според Оксфордския английски речник има редица значения, между които: – състояние на смърт, загуба на живот в големи мащаби, ненормална честота на смъртни случаи.

„Цид" (cide) от латински – cīda (резач, убиец), латински caedō (режа, убивам), френски – cide (убиец, убийство).

По този начин, прибавяйки *cide* (убиец или убийство) към *mort*, се получава терминът *мортацид*.

Мортацид съществува, когато държавата умъртвява населението си в резултат на лоша политика, корупция и насилие.

Мортацидът е причинен от лошо управление, корупция и насилие, които не са пряко изразени в убийства, но ефектът му е същият както и при демоцида, той също умъртвява, но не мигновено, а постепенно. При мортакратичен режим населението умира, фактически е убивано от режима си по два начина: пряко (демоцид) и косвено, когато жертвите са в резултат на корупция, лошо управление и съпровождащо насилие.

Мортацидът не е пасивен вариант на убиване, той е резултат от политики и действия, които са толкова животозастрашителни, че последиците им са смърт във високи размери, въпреки че явна преднамереност липсва. С други думи, мортакратичният режим може да не си е поставил като цел да убива населението си чрез повсеместна и всеобхващаща корупция, експроприация/насилствено изземване на имущество, включително недвижимо, създаване на етнически проблеми, които завършват с насилие, недостатъчни комунални услуги, особено липса или недостиг на елементарни здравни грижи и т.н., но крайният ефект от тези действия на властта е ненормално намаляване на населението, сравнимо с опустошения, нанасяни от земетресения, масови пожари, цунами или наводнения.

За 2005 г. професор Рамел изброява 12 страни, които имат мортакратичен режим: Централната африканска република, Сиера Леоне, Мозамбик, Нигерия, Чад, Ангола, Бирма (Мианмар), Конго (Заир), Екваториална Гвинея, Северна Корея, Судан и Зимбабве. От тях само 4 са „полусвободни" според данните на Freedom House: Централната африканска република, Сиера Леоне, Мозамбик и Нигерия; останалите 8 са „несвободни".

Определенията „несвободна" и „полусвободна" са според изследванията на Freedom House (Дом на свободата) от 2006 г.

Мортакрация се среща особено често при случаи на пропаднала държава (failed state). Пропадналите или пропадащи държави имат, общо взето, 12 специфични признака (според данните и употребата им от Фонд на мира (*Fund For Peace*):

1. Увеличаващ се демографски натиск;
2. Масови движения на бежанци и разселени лица;
3. Традиции за отмъщение, нарочване на обект за насилие;
4. Хронично и постоянно разместване на групи от хора;
5. Неравномерно икономическо развитие според социалната група;
6. Остър и внезапен икономически спад;
7. Криминализация или делегитимиране на държавата;
8. Увеличаваща се разруха на публични услуги;

9. Широкоразпространено желание за човешки права;
10. Силите на сигурността, превърнати в „държава в държавата";
11. Засилено раздробяване на елитите;
12. Интервенция на други страни или външни играчи.

В списъка на пропадналите държави (общо 21) са: Судан, Зимбабве, Кот д'Ивоар, Демократична република Конго, Ирак, Сомалия, Чад, Хаити, Бирма/Мианмар, Пакистан, Гвинея, Афганистан, Северна Корея, Либерия, Централната африканска република, Бангладеш, Сиера Леоне, Йемен, Уганда, Нигерия и Узбекистан.

Само 8 от тях са *„полусвободни"* според индекса на Фрийдъм рейтинг: Афганистан, Либерия, Централна африканска република, Бангладеш, Сиера Леоне, Йемен, Уганда и Нигерия. Останалите са *„несвободни"* държави.

Друг важен индикатор за установяване на мортакрация е продължителността на живота. Но той не е достатъчен. ООН публикува периодично Доклад за човешкото развитие (ДЧР), където са включени редица показатели като доходи на населението, образование и здраве. Целта на изследването не е да представи цялостна картина на човешкото развитие, а по-скоро да въведе мярка за човешкото благосъстояние. Точно това се отнася за страни с мортакратичен режим. В Доклада е включен и ИЧР (индекс за човешкото развитие): индекс, който е включен при изчислението на ДЧР.

Ниската продължителност на живота се дължи на фактори, които са извън контрола на отделния гражданин, тъй като това състояние е резултат на обстоятелства, създадени или толерирани от управляващата шайка, като например масова корупция, хиперинфлация, високо равнище на насилие и бруталност, включително на битово ниво, висока безработица, неграмотност, липса на храна, недояждане и крайно лоши или недостатъчно достъпни здравни грижи.

Причинените по този начин смъртни случаи не са демоцид – липсва умисъл, – но режимът е отговорен за създаденото положение и трябва да му се държи сметка. Индексът ниска продължителност на живота почти винаги е свързан с мортакратичните режими. Докладът за ИЧР на ООН е от 2005 г., но данните в него са от 2003 г.

Следващата таблица е публикувана през 2008 г. от професор Рамел. Към предишната – от 1999 г. – са прибавени нови данни относно жертвите на колониализма (+50 000 000), както и Китай на Мао (+38 000 000). С тези корекции се вижда, че през миналия XX век правителства, държавни управления и органи на властта са убили 262 000 000 души. Повечето от жертвите са убити от собствените си правителства, избрани или не, „легитимни" или „революционни". Критерият за властта е нейното упражнение върху определена територия.

ДЕМОЦИДЪТ В СВЕТОВЕН МАЩАБ 1900–1989/99

Ниво на демоцида	Години	Демоцид общо, млн.
ХИПЕРУБИЙЦИ	1900–1987	219,634
Китай (комун.)	1949–1987	76,702
СССР	1917–1987	61,911
Колониализъм		50,000
Германия	1933–1945	20,946
Китай (Гоминдан)	1928–1949	10,075
СУПЕРУБИЙЦИ	1900–1987	19,180
Япония	1936–1945	5,964
Китай (Мао)	1923–1948	3,468
Камбоджа	1975–1979	2,035
Турция	1909–1918	1,883
Виетнам	1945–1987	1,670
Полша	1945–1948	1,585
Пакистан	1958–1987	1,503
Югославия (Тито)	1944–1987	1,072
СУПЕРУБИЙЦИ?	1900–1987	4,145
Сев. Корея	1948–1987	1,663
Мексико	1900–1920	1,417
Русия	1900–1917	1,065
СТОХИЛЯДНИЦИ	1900–1987	14,918
ПЪРВИТЕ ПЕТ	1900–1987	4,074
Китай (Лордове)	1917–1949	0,910
Турция (Ататюрк)	1919–1923	0,878
Великобритания	1919–1987	0,816
Португалия (Салазар)	1926–1982	0,741
Индонезия	1965–1987	0,729
ДРУГИ	1900–1999	10,844
(вкл. България)	1944–1987	0,222
ПО-ДРЕБНИ УБИЙЦИ	1900–1987	2,792
ОБЩО ЗА СВЕТА	1900–1987	260,669
ОБЩО ЗА СВЕТА	1987–1999	1,331
ОБЩО ЗА СВЕТА	1900–1999	262,000

Бележки
Трета част. Първа глава

Сравненията на жертвите на нацизма и комунизма – по Рамел (1992).

За определенията на геноцида вж. също „Черната книга на комунизма". За политицид и демоцид inter allia сайтовете ourworldindata.org/genocides, www.definitions.net/definition/politicide, www.dictionary.com/browse/**politicide** и др. Също United Nations Resolution 96 (I). „The Crime of Genocide." 11 December 1946.

Може би е от интерес да се знае, че Гракх Бабьоф (Francois-Noel „Gracchus" Babeuf, 1760–1797), наричан „създателят" на модерния комунизъм, въвежда термина „популицид" през 1795 г.

Данни, статистики, графики и таблици за геноцид, политицид и демоцид в сайта на Political Instability Task Force (PITF) {Звено за проучване на политическа нестабилност (ЗППН)} http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html

Сайта на професор Рамел: Rudolph Rummel: 20th Century Democide

http://www.hawaii.edu/powerkills/20TH.HTM

Сайта на Uppsala Conflict Data Program: Uppsala Conflict Data Program (UCDP) http://www.pcr.uu.se/research/UCDP/

Сайта на Genocide Studies Programme at Yale Geographical coverage: Cambodia, Rwanda, East Timor, Guatemala, and Former Yugoslavia Time span: 1946–2014 http://gsp.yale.edu/

Цитатът за могъщество на властта – R. J. Rummel (1997).

„Дом на свободата" (Freedom House) https://freedomhouse.org/sites/ default/files/FH_FITW_Report_2016.pdf

За пропаднали/пропадащи държави – Fund For Peace website on failed states: global.fundforpeace.org

Reason.com HIT & RUN BLOG A Moment for the Late R. J. Rummel, Who Documented the Murderous Nature of Government.

Докладът на Георги Петров – ЦДА, ф.250 Б, ф.250, оп.1, а.е. 68, л. 2–7: Доклад на Главния народен обвинител Георги Петров от 3 юли 1945 г. до ЦК на БРП (к) за постановените присъди от Народния съд.

Версия на анализа върху демоцида в България беше изнесена като доклад пред Третия патриотичен семинар *„Деградацията на българското общество: конфесионални, нравствени, културни и психични измерения"*, състоял се в Русе на 11 юни 2011 г., и бе публикувана в *Нравствената деградация*, Русе, 2011 г., с. 31–50.

Законът от 2000 г., Декларацията от 2004 г. и промените в НК – вж. коментар на Мая Любомирска в сайта Svobodata.com – 25.09.2015 г. Там и за цитатите на Методи Андреев.